

Törökország - milyen hosszú a mézesmadzag?

Szigetvári Tamás

Tíz ország számára a csatlakozási tárgyalások végét jelentette a 2002. december 13-án lezárult koppenhágai EU-csúcs. Volt azonban egy ország, amely még e tagjelölteknél is feszültebben várta az értekezlet döntését: Törökország. A kérdés számára az volt, megjelöl-e az Unió végre egy konkrét időpontot, amikor végre ő is megkezdheti a csatlakozási tárgyalásokat.

Az Unió, mint korábban annyiszor, ismét halogató választ adott: 2004 decemberében ismét megvizsgálják, megfelel-e Törökország a csatlakozás kritériumainak, és ennek alapján döntenek, megkezdik-e a csatlakozási tárgyalásokat.

A törökök - mondani sem kell - csalódtak a döntés hallatán. Számukra az Európához való csatlakozás messze túlmutat bármiféle gazdasági érdeken: Törökország számára az Európához tartozás identitási kérdés. Míg Norvégia számára az EU tagság visszautasítása semmilyen befolyásolja önértékelésüket, és a közép- és kelet-európai országok európaisága - bár itt már fokozottabban jelentkezik az Európához tartozás problematikája - szintén nem kérdéses, Törökországnak mind földrajzi fekvése, mind iszlám gyökerei miatt meg kell küzdenie európai identitásáért. Ennek is köszönhető, hogy a török politikai közéletben bármilyen, az EU-val kapcsolatos fejlemény általában valódi jelentőségénél jóval élesebben, túldimenzionálva jelenik meg, mint a kulturális identitás alapja, az európai és az iszlám út közötti sorsdöntő választás.

A törökök európaiságának és a Nyugathoz tartozásának eszméjét Kemal Atatürk és követői felülről, olykor a radikális eszközöktől sem

visszariadva terjesztették a török társadalomban. A korábbi oszmán kultúrával egyik napról a másikra szakítva, szinte ráerőltették a törökökre az európai civilizáció számos elemét. Az arab betűk helyett átvették a latin betűket, a hagyományos ruházatot betiltották, a hivatalnokok számára kötelezővé tették az európai mintájú öltözetet, keresztény időszámítást vezettek be a korábbi muszlim helyett. A jogrendszert is teljesen új alapokra helyezték, a korábbi saría (iszlám törvénykezés) helyett a svájci polgárjogot, az olasz (fasiszta) büntetőjogot, a német kereskedelmi jogot és a francia pénzügyi rendszert és alkotmányt adaptálták és vezették be. Ahogy Abdullah Cevdet, a rendszer egyik ideológusa mondta: "Nincsen alternatíva, a civilizáció az európai civilizációt jelenti, ezt kell átvennünk, virágaival és töviseivel együtt."

Az elmúlt évtizedekben Törökország politikai szinten is rendkívül tudatosan törekedett az európai szálak erősítésére. 1963-ban - Görögország után másodikként - társulási szerződést kötött a Közösséggel, 1987-ben pedig benyújtotta csatlakozási kérelmét, amit azonban akkor a Közösség a kérdés időszerűtlenségére hivatkozva elutasított. Az 1996-ban aláírt vámuniós megállapodás egyedülálló viszonyt eredményezett az Unió és Törökország között, hiszen a csatlakozó országok is csak a csatlakozás időpontjában jutnak el a vámunió szintjére. A sok szempontból hátrányos vámuniót a törökök már a csatlakozás reményében vállalták. Úgy vélték, ezzel a lépéssel valóban az Unió küszöbén érezhetik magukat. Az 1997 luxemburgi döntés, amely az összes kelet-európai jelentkezőt, valamint Ciprust és Máltát is alkalmasnak ítélte a csatlakozási tárgyalások megkezdésére,

a török csatlakozás kérdését elodázta. Az Unió és Törökország viszonya érthető módon elhidegült ekkor, és a viszonyt csak fáradságos diplomáciai munkával, a csatlakozási remények újraélesztésével lehetett normalizálni.

Bár az Európa Unió egyértelműen érdekelt a jó viszony fenntartásában, a csatlakozás tekintetében erősen megosztott. Az unió hivatalos álláspontja szerint néhány politikai természetű kérdés jelenti a fő akadályt Törökország csatlakozása előtt. Ezek: az emberi jogok tiszteletben tartása (kurd kérdés, kínzások), alkotmányos kérdések (a hadsereg politikai befolyása) és a ciprusi kérdés megoldatlansága.

A politikai tényezők mellett a török gazdaság is számtalan problémát vet fel, azonban aligha többet, mint például a csatlakozásra jelölt Románia esetében. Törökország az OECD tagja, és bár fejlettségben elmarad a többi tagországtól, de viszonylag EU-konform szabályok szerint működő, nemzetközileg is versenyképes gazdasággal rendelkezik.

A tényleges probléma, ami miatt az Unió nem szívesen veszi napirendjére a török csatlakozás kérdését, mélyebben gyökerezik: nemcsak Törökország nem teljesíti az Unió feltételeit, valójában az EU sincs felkészülve egy 60 milliós muszlim ország felvételére. Prominens európai politikusok, így Giscard d'Estaing, az Európai Konvent elnöke is kijelentette, hogy Törökország soha nem lesz az Európai Unió tagja. Európa nem tekinti európainak a törököket történelmi múltjuk és iszlám hagyományaik miatt sem.

Nem feledkezhethetünk ugyanis meg arról, hogy a szekularizált nyugatbarát elit mellett a népesség többsége muszlim vallású. Az elitről ugyan egyértelműen állítható az európai beállítottság, a nagy tömegekhez azonban sokszor inkább csak külsőségeiben értek el az európai civilizáció és kultúra hatásai. A török nép körében ugyanakkor a halogatást egyre inkább egyértelmű elutasításnak veszik. Ennek alapján egyre többen úgy gondolják, hogy az EU keresztény klub, ahová nem lehet bekerülni, kár is tovább próbálkozni; inkább az iszlám kulturális értékek felé kellene fordulni. A rendszeresen betiltott, majd új név alatt megjelenő iszlám orientációjú párt népszerűsége az elmúlt évtizedben gyorsan növekedett. Nem véletlen, hogy

Törökország uniós felvételének egyik fő szószólója az Egyesült Államok, amely tart attól, hogy a folyamatos visszautasítás tovább erősíti, radikalizálja a törökországi iszlám erőket, és így veszélyezteti a muszlim államok elé is példaként állított stratégiai szövetségének stabilitását.

A nagy kérdés tehát az, milyen hosszú a mézesmadzag, meddig képes az EU a csatlakozás illúzióját fenntartani, és még inkább az, hogy mennyi ideig képes a török vezetés saját társadalmával elhitetni, hogy megéri bizakodni és áldozatot hozni az európaibb jövőért.

* * * * *

Eddig megjelent számaink megtekinthetők és letölthetők a www.vki.hu weboldalról.